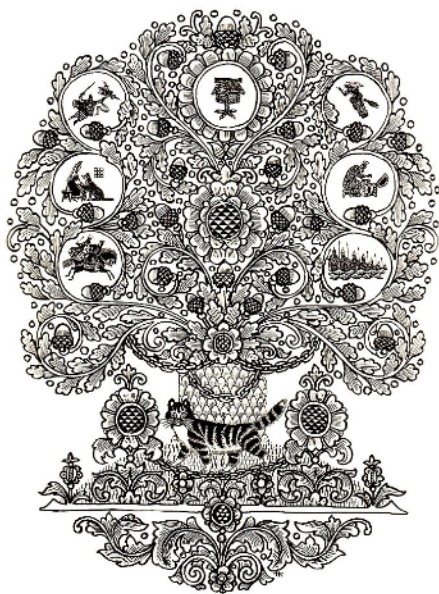

НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ
Миколаївська обласна організація
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР «ЛУКОМОР'Я»

E-ISSN 2708-4116

СТАРОЖИТНОСТІ ЛУКОМОР'Я

ЕЛЕКТРОННИЙ
ІСТОРИЧНИЙ ЖУРНАЛ

2023

№ 4 (19)

Старожитності Лукомор'я (Antiquities of Lukomorie)

Електронний історичний журнал. Заснований 2020 р. (рішення Правління Миколаївської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, протокол № 1 від 13.03.2020 р.). Виходить 6 разів на рік.

Видання входить до переліку «Б» фахових видань України (Наказ МОН України від 26.11.2020 р. № 1471)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Савченко Віктор – д.і.н., професор, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (Одеса, Україна) – *головний редактор*

Вовчук Людмила – к.і.н., доцент, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (Миколаїв, Україна) – *заступник головного редактора*

Бажан Олег – к.і.н., ст. наук. співр., Інститут історії НАН України (Київ, Україна)

Біаджи Паоло – PhD (історія), професор, Університет Ка' Фоскарі (Венеція, Італія)

Габро Ірина – к.політ.н., доц., Чорноморський національний університет імені Петра Могили (Миколаїв, Україна)

Куриляк Валентина – к.техн.н., PhD, доцент, Український гуманітарний інститут (Буча, Київська область, Україна)

Пархоменко Владислав – д.і.н., професор, Миколаївський національний університет імені В. Сухомлинського (Миколаїв, Україна)

Піструїл Ігор – к.і.н., ст. наук. співр., Одеський археологічний музей (Одеса, Україна)

Сапожніков Ігор – д.і.н., ст. наук. співр., Інститут археології НАНУ (Одеса, Україна)

Сініка Віталій – к.і.н., Придністровський державний університет імені Т.Г. Шевченка (Тирасполь, Молдова)

Тельнов Микола – к.і.н., Інститут культурної спадщини Міністерства освіти, культури та досліджень Молдови (Кишинів, Молдова)

Тригуб Олександр – д.і.н., професор, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (Миколаїв, Україна)

Федоренко Михайло – к.і.н., доцент, Національний університет кораблебудування імені Адмірала Макарова (Миколаїв, Україна)

Хмель Анастасія – к.і.н., доцент, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (Миколаїв, Україна)

Вчений секретар: Олександр Смирнов

Контакти редакції: 54007, Україна, Миколаїв, а/с № 5; **E-mail:** mk.nsku@ukr.net

Офіційна адреса видання в Інтернеті: <http://www.lukomor.mosk.mksat.net>

Старожитності Лукомор'я. 2023. № 4 (19). 91 с.

Опубліковані статті відбивають точку зору авторів, яка не завжди збігається з думкою Редколегії. Відповідальність за точність цитувань несе Автор.

ЗМІСТ

Слово редактора

Тригуб Олександр

У полоні музи Кліо (до 55-річчя українського історика Олега Григоровича Бажана) 5

Нова історія

Кривошея Ірина

Повсякдення козацької старшини в жіночих тестах XVIII ст. 9

Бороденко Олена

Жebraцтво як соціальний феномен українського населення XVIII-XIX ст. 19

Юраш Євген

Складання мережі повітових відділень Піклувальних комітетів про в'язниці у Наддніпрянській Україні протягом першої половини XIX ст. 29

Новітні часи

Савченко Віктор

«Муравйовщина»: російська військова диктатура в Одесі (лютий-березень 1918 р.) у листівках і наказах з колекції бібліотечного фонду Державного архіву Одеської області 35

Тацієнко Наталія, Чучалін Олександр

Аграрні відносини в Україні у добу нової економічної політики 48

Тараненко Алла

Релігія та освіта у повсякденному житті німецького населення України (20-30-і рр. XX ст.) 54

Фринта Якуб

Чехословаччина в контексті еміграції Нестора Махно (1922-1924 рр.) 59

Дубінський Володимир

Основні напрями зовнішньої політики Ірану в контексті сучасних геополітичних викликів: підходи та перспективи 76

Шауренко Анна

Сучасні підходи в антропології: зміна парадигм та інтердисциплінарність 86

CONTENT

Editor's Note

Trygub Oleksandr

- In captivity of the muse Clio (to the 55th Anniversary of the Ukrainian historian Oleh Hryhorovych Bazhan) 5

New Ages

Kryvosheia Iryna

- Everyday life of the Cossack nobility in the female testaments of the 18th century 9

Borodenko Olena

- Begging as a Social Phenomenon of the Ukrainian Population of the 18th – 19th centuries 19

Yurash Yevhenii

- Establishment of District Departments of Care Committees For Prisons in the Dnieper Region of Ukraine During the First Half of the 19th Century 29

Modern Times

Savchenko Viktor

- «Muravyovshchyna»: Russian military dictatorship in Odesa (February-March 1918) in leaflets and orders from the collection of the library fund of the State Archive of the Odesa Region 35

Tatsiyenko Natalia, Chuchalin Oleksandr

- Agrarian relations in Ukraine in the age of the new economic policy 48

Taranenko Alla

- Religion and Education in the Daily Life of the German Population of Ukraine (20-30's of the XX century) 54

Frynta Jakub

- Czechoslovakia in the Context of Nestor Makhno's Exile (1922-1924) 59

Dubinsky Volodymyr

- Main directions of Iran's foreign policy in the context of current geopolitical challenges: approaches and perspectives 76

Shaurenko Anna

- Modern approaches in anthropology: the change of paradigms and interdisciplinarity 86

УДК 930.1 : 572 (045)

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2023.4.227>

Анна Шауренко*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В АНТРОПОЛОГІЇ: ЗМІНА ПАРАДИГМ ТА ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ

Анотація: Сучасна антропологія як наука постійно знаходиться у стані еволюції та трансформації, адаптуючись до нових викликів, змін у суспільстві та науковому середовищі. Стаття має на меті ретельно дослідити два важливих аспекти сучасної антропології: зміну парадигм і роль інтердисциплінарності, що відображають актуальні тенденції у розвитку цієї науки.

Розглядається еволюція антропологічних парадигм. Вивчається перехід від класичних еволюціоністських концепцій, які намагалися пояснити різноманітність культур на основі їх розвитку, до більш сучасних підходів, де аналізується вплив культурної релятивності та контекстуальності на розуміння людських явищ. З'ясовуються ключові фактори, що призвели до зміни парадигм та розширення обсягу досліджень в антропології.

Досліджується роль співпраці антропології з іншими науками, а саме: соціологія, біологія, психологія, лінгвістика тощо. Аналізуються позитивні аспекти використання інтердисциплінарності, такі як: збагачення теоретичного апарату, розширення методологічних підходів та відкриття нових можливостей для досліджень.

Робота підсумовує, що зміна парадигм та інтердисциплінарність є ключовими чинниками розвитку сучасної антропології, які допомагають розкрити різноманітність та складність людського життя, а також призвичаїтися до реалій XXI ст.

Ключові слова: антропологія, парадигма, сучасні підходи, інтердисциплінарність

У сучасному світі антропологія відіграє ключову роль у розумінні людської природи, суспільства та культури. Людство завжди прагнуло розкрити й пізнати себе, своє коріння, спосіб життя та комунікацію. Антропологія, як наука, народилася з метою вивчення людської природи, її унікальних аспектів і ролі у світі. Вона є наукою, яка досліджує людське буття – від фізичних атрибутів до соціальних взаємодій.

Процес глобалізації, технологічний розвиток і швидкі зміни у суспільстві ставлять перед антропологами нові завдання та виклики. Це потребує аналізу різноманітних методів вивчення людської природи, включаючи безліч підходів, які дозволять отримати комплексне уявлення про те, що робить нас людьми та як це відображається в різних аспектах нашого життя.

Актуальність теми полягає в тому, що лише розглядаючи людину в комплексі її фізичних, культурних і соціальних аспектів, ми можемо знайти відповіді на сучасні виклики. Вивчення зміни парадигм та інтердисциплінарність допоможе створити більш повне та глибоке розуміння того, як людство адаптується до нових реалій і як можна краще відповідати на сучасні проблеми.

* Шауренко Анна Володимирівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Умань, Черкаська область, Україна); ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3275-4478>; e-mail: dobrudenav@ukr.net

Стаття має *na meti* дослідити два важливих аспекти сучасної антропології: зміну парадигм і роль інтердисциплінарності, що відображають важливі тенденції у розвитку цієї науки.

Наукова новизна полягає у спроможності системно оглянути, синтезувати передові підходи та тенденції у розвитку антропологічної науки на сучасному етапі. У даній статті здійснено поглиблений аналіз нових викликів, з якими зіткається сучасна антропологія.

Багато сучасних підходів в антропології виникли завдяки спільним зусиллям дослідників. Вивчення цієї теми допомагають нам зрозуміти, як антропологія реагує на виклики сучасності та які напрямки розвитку їй передують. У цьому контексті важливо вивчити внесок видатних науковців. Їх дослідження та висновки допоможуть нам розкрити ключові зрушення у мисленні антропологічної спільноти та встановити, які фактори спонукали до зміни парадигм. Нижче окреслені дослідження можуть слугувати джерелами для розуміння еволюції антропологічної думки та реакції на зростаючі запити у світі.

Віддзеркаленням цього процесу є роботи сучасних видатних дослідників, які спеціалізуються на аналізі змін у парадигмах антропології. Серед них – Бруно Латур (Bruno Latour)¹, Кліффорд Гірц (Clifford Geertz)², Тім Інголд (Tim Ingold)³, Клод Леві-Стросс (Claude Levi-Strauss)⁴, Майкл Фішер (Michael M.J. Fischer)⁵ та інші. Вони розглядали вплив культурних і соціальних трансформацій на підходи до вивчення людської природи, а також роль інтердисциплінарності у сучасних дослідженнях.

Варто згадати і про внесок Девіда Шнайдера (David M. Schneider)⁶, Томаса Куна (Thomas Kuhn)⁷, Поля-Мішеля Фуко (Michel Foucault)⁸, праці яких стали підґрунтя для розробки нових теорій і методів дослідження. Наприклад, концепція Девіда Шнайдера «Культурний релятивізм» відкрила новий підхід до розуміння того, як культурні системи функціонують і змінюються з часом. Він довів, що культура не є статичною, але постійно змінюється й адаптується під впливом зовнішніх факторів.

Антропологія, як наука, що вивчає людську природу, культуру та суспільство, пройшла довгий шлях розвитку, переживаючи численні зміни у своїх підходах і парадигмах. Від початкових спроб класифікації примітивних суспільств до складних аналізів глобальних взаємозв'язків, антропологія непинно змінювалася й адаптувалася до зростаючої складності людського світу. Спочатку антропологія сформувалася як наука про походження й еволюції фізичної організації людини та різних рас, її дослідження будувалися на винятково біологічних методах, основу яких складала фіксація

¹ Latour Bruno. An inquiry into modes of existence: an anthropology of the moderns. Cambridge Mass: Harvard University Press, 2013. 520 p.

² Geertz Clifford. The interpretation of cultures: selected essays. URL: <http://surl.li/kmwjr>

³ Ingold Tim. The perception of the environment essays on livelihood, dwelling and skill. New York: Routledge, 2022. 630 p.

⁴ Levi-Strauss Claude. Structural anthropology. URL: https://monoskop.org/images/e/e8/Levi-Strauss_Claude_Structural_Anthropology_1963.pdf

⁵ Fischer Michael. «Anthropology of science and technology». URL: https://www.academia.edu/30785743/Anthropology_of_Science_and_Technology

⁶ Schneider David M. American kinship: a cultural account. Chicago: University of Chicago Press, 1968. 148 p.

⁷ Kuhn Thomas. The Structure of Scientific Revolutions. Chicago: The University of Chicago press, 1970. 210 p.

⁸ Abeles Marc. Michel Foucault, la antropologia y el problema del poder. URL: https://www.researchgate.net/publication/326382928_Michel_Foucault_la_antropologia_y_el_problema_del_poder

морфологічних ознак живих людей та їх кісткових решток. Однак, вже скоро до кола її інтересів увійшли соціальні та культурні характеристики людства. Зокрема, у США антропология зародилася специфічному культурному ареалі вивченні на життя американських індіанців, корінних мешканців континенту; у Великобританії вона розвивалася на етнографічному матеріалі, який учені здобували за межами країни у численних колоніях; в інших країнах Європи на базі місцевого фольклору та селянської культури, що була спрямована всередину соціального організму, а тому її називали етнологією.

Також, щоб зрозуміти, як наука вдосконалювалася й адаптувалася до нових викликів і знань, слід розглянути ключові етапи розвитку антропологічних підходів. У XIX ст. домінував підхід, що вивчав еволюційний розвиток людини від примітивних форм до складніших. Такі вчені як Чарльз Дарвін (Charles Robert Darwin) і Герберт Спенсер (Herbert Spencer), розглядали суспільства як стадії розвитку. Початок XX ст. відзначив зміну у фокусі від біологічного розвитку до культурної різноманітності. Під впливом праць Франца Боаса (Franz Boas)⁹ та його школи з'явився культурний підхід. Боас наголошував на унікальності кожної культури та важливості контексту у вивченні людської поведінки. Після Другої світової війни домінував підхід, що зосереджувався на розумінні функцій соціальних структур у суспільстві. Теорія функціоналізму, представлена Броніславом Маліновським (Bronisław Kasper Malinowski) та іншими, підкреслювала важливість ролі суспільних інститутів¹⁰. У 1980-1990-х роках аналіз попередніх підходів вивів на перший план постмодернізм і критичну антропологию. Дослідники стали акцентувати увагу на соціальній справедливості, владі, репрезентації та ролі культурного контексту. Сучасний етап в історії антропологічних досліджень розпочався з визнання важливості фізичних об'єктів, предметів, тіла – в культурному розрізі та фокусом на глобалізацію. Ця зміна парадигми дозволила розглядати культуру як щось більш конкретне та матеріальне, а не лише як систему абстрактних символів і значень.

Далі проаналізуємо ключові фактори, які впливають на сучасний підхід до антропологічних досліджень:

1. *Нові наукові відкриття* (систематичні дослідження в антропології сприяли розширенню знань про людину, її еволюцію, культуру та суспільство, що спонукало до перегляду, переоцінки попередніх концепцій і підходів).

2. *Зміни в суспільстві та культурі* (розвиток суспільства, зміни у структурі та соціокультурних цінностях призвели до необхідності нових теоретичних підходів, які б відображали сучасну реальність і складність суспільних відносин).

3. *Критика та рефлексія щодо попередніх підходів* (критичний аналіз попередніх підходів і теорій спонукав до розгляду їх обмежень і недоліків, як наслідок – вдосконалення теорії та поява нових відкриттів).

4. *Оновлені наукові співтовариства* (нові покоління дослідників, які вносять свої ідеї та підходи, приносять свіже бачення в науковий дискурс), ще одним фактором є зростання розуміння культурної різноманітності (з глибшим розумінням різноманітності культур і

⁹ Franz Boas. Biography: contributions & theory. URL: <https://study.com/learn/lesson/franz-boas-biography-contributions-theory.html>; Boas Franz. History of anthropology. URL: <http://surl.li/kmmnl>

¹⁰ Маліновський Броніслав. Функціоналізм. URL: <http://um.co.ua/4/4-11/4-118480.html>

суспільств, антропологи постійно адаптують свої підходи, щоб краще відобразити цю багатогранність).

У високотехнологічному та глобалізованому світі сучасної антропології, розуміння людської природи, культури та суспільства стає динамічним викликом. Поняття та парадигми, які раніше визначали цю науку, розширюються та трансформуються під впливом нових технологій, соціокультурних змін та інноваційних дослідницьких підходів.

1. *Біокультурний* – відзначається взаємодією біологічних, культурних і соціальних факторів у формуванні людини. Відомим антропологом, який сприяв формуванню цьому напрямку, є Алан Гудман (Alan Goodman), саме він досліджував зв'язок між генетикою та харчуванням¹¹.

2. *Антропология тіла* – основна увага цього напрямку приділяється дослідженню тіла як культурного феномена. Серед науковців слід відмітити Марсіяла Маусса (Marcel Mauss), який зробив важливий внесок у розвиток цієї галузі¹².

3. *Антропология технологій* – ця тенденція фокусується на вивченні впливу технологій на культурні та соціальні аспекти життя людей. Майкл Фішер (Michael Fischer) є одним із дослідників, який активно працює у даній галузі¹³.

4. *Постколоніальна антропология* – підхід, що аналізує наслідки колоніалізму, імперіалізму та постколоніального періоду на культури та суспільства. Гаятрі Чакраворті Співак (Gayatri Chakravorty Spivak) є видатним дослідником у цій галузі¹⁴.

5. *Антропология середовища* – зростаюча увага до екологічних проблем призвела до розвитку даного напрямку, який вивчає взаємодію між людиною та середовищем. Тім Інголд (Tim Ingold) є одним з провідних дослідників у цій сфері¹⁵.

6. *Глобальна антропология* – підхід досліджує процеси глобалізації та їх вплив на культури, суспільства та людські взаємодії. Арджун Аппадурай (Arjun Appadurai) сприяв розвитку цього напрямку¹⁶.

7. *Цифрова антропология* – вивчення впливу цифрового середовища на суспільство, культуру та ідентичність. Деніел Міллер (Daniel Miller) є прикладом серед дослідників цього напрямку¹⁷.

Кожен, з вищезазначених сучасних підходів, має свою унікальну методологію та фокус, але разом вони відображають актуальні теми та виклики сучасного світу, які антропологи досліджують для кращого розуміння людини та її взаємодії з навколишнім світом.

¹¹ Goodman Alan. Biological consequences of inequality in prehistory. URL: https://www.academia.edu/27280174/1995_Biological_Consequences_of_Inequality_in_Prehistory_Rivista_di_Antropologia

¹² Mauss Marcel. Techniques of the Body. URL: https://monoskop.org/images/c/c4/Mauss_Marcel_1935_1973_Techniques_of_the_Body.pdf

¹³ Fischer Michael. «Anthropology of science and technology». URL: https://www.academia.edu/30785743/Anthropology_of_Science_and_Technology

¹⁴ Spivak Gayatri Chakravorty. The question of representation of the subaltern in the context of neo-colonialism & globalization. URL: <https://www.grin.com/document/151826>

¹⁵ Ingold Tim. The perception of the environment essays on livelihood, dwelling and skill. New York: Routledge, 2022. 630 p.

¹⁶ Appadurai Arjun. Globalization. Durham: Duke University Press, 2021. 362 p.; Appadurai Arjun. Modernity at large: cultural dimensions of globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996. 229 p.

¹⁷ Miller Daniel. Digital anthropology. URL: <https://www.anthroencyclopedia.com/entry/digital-anthropology>

Сучасна антропологія не може обмежуватися вивченням лише культурних або фізичних аспектів. У відповідь на сучасні виклики та складність людського досвіду, вона вже давно переступила межі традиційних наукових підходів, включаючи в себе аспекти психології, соціології, біології, медицини, археології й інших галузей. Ця інтердисциплінарність допомагає антропологам проаналізувати взаємозв'язки між культурою, суспільством, психологією, економікою, здоров'ям та іншими аспектами людського існування.

Постійний діалог між антропологією та іншими галузями знань не лише поглиблює наше розуміння про людство, але й розкриває нові перспективи для вивчення найскладніших аспектів нашого існування. Вивчаючи концепції та методології інших дисциплін, антропологія збагачується новими перспективами для вивчення людського минулого, культурних норм і соціальних відносин.

У цьому контексті розглянемо, як інтердисциплінарність впливає на розвиток антропології:

– антропологія та соціологія (спільно досліджують соціальні структури, взаємодію груп та індивідів, зміни у суспільстві та культурі, що дозволяє отримати більше розуміння динаміки суспільних відносин);

– антропологія та психологія (допомагає збагнути культурні впливи на психічні процеси, формування особистості та сприйняття світу);

– антропологія та економіка (показує взаємодію між економічними факторами та культурою, допомагає вивчати вплив глобалізації на економічний розвиток та соціальні структури);

– антропологія та лінгвістика (наповнюється змістом роль мови в культурному вираженні, способах спілкування, ритуалах та ідентичності);

– антропології та археології (відновлення історії та процесу поступових змін людського суспільства через аналіз археологічних знахідок);

– антропологія та біологія (важливі для дослідження еволюційних аспектів людської фізіології, генетики та адаптації до навколишнього середовища);

– антропологія та медицина (допомагає розуміти вплив культурних чинників на здоров'я та хвороби, а також вивчати взаємодію між медичними практиками та культурними переконаннями);

– антропологія та історія (взаємодія допомагає зрозуміти еволюцію культур та зміни у суспільствах з плином часу);

– антропологія та географія (вивчення взаємодії людей з природним оточенням та просторовими явищами).

Така інтердисциплінарна співпраця допомагає отримати комплексне розуміння людини та культури, а також знаходити ефективні підходи до вирішення сучасних проблем.

Серед основних переваг інтердисциплінарності в антропології можна виділити: об'єднання різних підходів, розв'язання комплексних проблем, подолання обмежень, взаємодія зі спеціалістами різних галузей, розширення горизонтів, застосування результатів досліджень (створення більш практичних рішень і рекомендацій на основі комбінації знань з різних галузей), адаптація до змін у суспільстві, збагачення антропологічного дискурсу.

Все це демонструє, що інтердисциплінарність є важливим і необхідним аспектом сучасної антропології, яка відкриває нові горизонти для досліджень, сприяючи глибокому розумінню й осмисленню того, що означає бути людиною у всій її складності та різноманітності.

Як бачимо, здійснюючи глибокий аналіз сучасних тенденцій, антропологія виступає як наука, що відзначається великим розмаїттям підходів і змінами парадигм. Старі образи людини і суспільства у змінному світі сучасності змусили антропологів переглянути та переосмислити свої підходи.

Отже, сучасні підходи в антропології відображають постійну зміну та адаптацію до нових реалій. Зміна парадигм та інтердисциплінарність впливають на розширення горизонтів антропологічного дослідження, надаючи змогу краще зрозуміти складність і різноманітність людської природи, культури та взаємодії з навколишнім світом. Загалом, антропологія у новітньому часі перетворилася на багатогранну та різноманітну дисципліну, яка розкриває різні аспекти людського життя.

Anna Shaurenko

Modern approaches in anthropology: the change of paradigms and interdisciplinarity

Abstract: Modern anthropology as the science is constantly developing and adapting to new challenges, changes in the society and scientific environment. The aim of the article is an in-depth analysis of two important aspects of modern anthropology reflecting its significant development trends. They are the change of paradigms and the role of interdisciplinarity.

The evolution of anthropological paradigms is under investigation. We study the transition from classical evolutionary concepts dealing with the explanation of cultural diversity based on their development to more modern approaches focused on the analysis of the influence of cultural relativism and contextuality on the understanding of human phenomena. The following modern approaches are represented: bioanthropology, cultural anthropology, linguistic anthropology, archaeological anthropology, applied anthropology, gender anthropology, media anthropology. The key factors that led to the change of paradigms and the expansion of research scope in anthropology are singled out.

Anthropology is closely connected with different disciplines because it studies the person as a complex entity. It involves many aspects of his life, culture and interaction with the surrounding environment. The role of interconnection between anthropology and other branches such as sociology, biology, psychology, linguistics is studied. Positive aspects of the use of interdisciplinarity such as the expansion of theoretical apparatus, methodological approaches and new research opportunities are analysed.

We conclude that the change of paradigms and interdisciplinarity are the key factors of the development of modern anthropology. They make it possible to reveal the diversity and complexity of human life, as well as to get used to the realities of the 21st century.

Keywords: anthropology, paradigm, modern approaches, interdisciplinarity